

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โรคหนอนพยาธิในระบบทางเดินอาหารนับว่าเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญสามารถตรวจพบได้ในคนทุกเพศทุกวัย และยังคงมีอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทยและทุกภูมิภาคของโลก จากการสำรวจความชุกของโรคหนอนพยาธิในระบบทางเดินอาหารในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2539 พบว่าประชาชนในประเทศไทยเป็นโรคหนอนพยาธิร้อยละ 35 หนอนพยาธิที่พบมากที่สุด ได้แก่ พยาธิปากขอ รองลงมาคือ พยาธิไส้หมัก พยาธิไส้เดือน และพยาธิเข็มหมุด โดยมีความชุก ร้อยละ 21.60, 3.90, 1.90, และ 0.20 ตามลำดับ และจากการสำรวจความชุกและความรุนแรงของโรคหนอนพยาธิใบไม้ตับในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2539 พบว่าประชาชนเป็นโรคพยาธิใบไม้ตับทั่วประเทศร้อยละ 11.8 โดยมีอัตราความชุกสูงสุดในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ร้อยละ 29.7, 12.4, 4.8 และ 0.1 ตามลำดับ (กรมควบคุมโรคติดต่อ, 2541, หน้า 27) สถานการณ์ความชุกของโรคหนอนพยาธิในระบบทางเดินอาหารของจังหวัดตาก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539-2541 มีอัตราการตรวจพบพยาธิใบไม้ตับ ร้อยละ 18.14, 13.9 และ 15.07 (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตาก, 2541, หน้า 4) ผลกระทบจากโรคหนอนพยาธิก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพอนามัยและเศรษฐกิจของประชาชนนับเป็นมูลค่ามหาศาล ผู้ป่วยโรคหนอนพยาธิร้อยละ 10 มีประสิทธิภาพการทำงานลดลง อัตราการเป็นโรคหนอนพยาธิในคนไทยมีประมาณร้อยละ 12.7 หรืออาจกล่าวได้ว่า ประชาชนในชนบทเป็นโรคหนอนพยาธิประมาณ 25 ล้านคน จะสูญเสียเวชภัณฑ์รักษาโรคโลหิตจางจากพยาธิปากขอประมาณ 32 ล้านบาท ผู้ป่วยต้องสูญเสียโลหิตปีละ 87.4 ล้านลิตรและเกิดภาวะทุพโภชนาการ การสูญเสียสารอาหารโปรตีน 19.2 ล้านกิโลกรัมต่อปีจากพยาธิไส้เดือน (ศรี ศรีนพคุณ และคณะ, 2521, หน้า 66) ส่วนพยาธิใบไม้ตับก่อให้เกิดโรคที่รุนแรงในทางเดินน้ำดี ตั้งแต่ท่อน้ำดีอักเสบจนถึงมะเร็งของท่อน้ำดี มะเร็งตับ และพยาธิไส้หมักทำให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย และสติปัญญาล่าช้า

ปัจจุบันภาวะความชุกของการพบหนอนพยาธิในระบบทางเดินอาหารได้แสดงถึงมาตรฐานทางการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม การสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม โภชนาการ และภาวะสุขภาพอนามัย ตลอดจนความรู้และการได้รับข่าวสารด้านการป้องกันโรคหนอนพยาธิของประชาชน ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้เป็นปัจจัยเสี่ยงสำคัญที่ทำให้เกิดโรคหนอนพยาธิได้ง่าย ในช่วง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ได้วางเป้าหมายเกี่ยวกับการควบคุมโรคหนองพยาธิ กล่าวคือ ลดอัตราความชุกของพยาธิใบไม้ตับและพยาธิปากขอให้เหลือไม่เกินร้อยละ 10 กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข ได้ดำเนินการควบคุมโรคหนองพยาธิมาอย่างต่อเนื่องทุกปี โดยได้มุ่งเน้นให้มีบริการตรวจและรักษาโรคหนองพยาธิทั้งในสถานบริการสาธารณสุขและการจัดหน่วยเคลื่อนที่ออกให้บริการในชุมชนเพื่อให้ครอบคลุมประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ให้มีการพัฒนาด้านสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมและการสุขาภิบาลอาหาร การดำเนินงานสุขศึกษาและประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ประชาชนมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ ให้เห็นความสำคัญตระหนักถึงปัญหาของโรคหนองพยาธิ และให้ความร่วมมือในการควบคุมป้องกันโรคอื่นเนื่องจากพฤติกรรมสุขภาพของประชาชน โดยเฉพาะพฤติกรรมทางด้านการบริโภคอาหาร สุขวิทยาส่วนบุคคล มักจะสืบทอดไปยังบุตรหลาน โดยเฉพาะในเด็กวัยเรียน ซึ่งสามารถจดจำแบบอย่าง และปฏิบัติตามพฤติกรรมของบรรพบุรุษที่ดูแลใกล้ชิด (กรมควบคุมโรคติดต่อ, 2539, หน้า 31-32)

สถานการณ์ความชุกของโรคหนองพยาธิในระบบทางเดินอาหารของประชาชนในอำเภอแม่ระมาดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 - 2539 มีเท่ากับ 68.17, และ 48.05 ตามลำดับ และในปี พ.ศ. 2540 มีความชุกเท่ากับ 20.77 ซึ่งยังสูงเป็น 2 เท่าของเป้าหมายในการควบคุมโรคหนองพยาธิที่พบมากที่สุดได้แก่ พยาธิปากขอ รองลงมาคือ พยาธิใบไม้ตับ พยาธิตัวตืด พยาธิไส้เดือน พยาธิเส้นม้วน และพยาธิเข็มหมุด โดยมีความชุกร้อยละ 15.96, 12.15, 2.37, 2.02, 1.04 และ 0.15 ตามลำดับ (โรงพยาบาลแม่ระมาด, 2540, หน้า 9) ดังนั้นการสำรวจความชุกของหนองพยาธิในกลุ่มนักเรียนจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อจะได้ทราบสถานการณ์ความชุกของหนองพยาธิในชุมชนนั้น ๆ และจะได้มีแนวทางในการป้องกันควบคุมและลดอัตราการเจ็บป่วยด้วยโรคหนองพยาธิ เนื่องจากตำบลชะเนือ เป็นตำบลหนึ่งในเขตอำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก มีทั้งชาวไทยพื้นราบและชาวไทยภูเขา ซึ่งสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ความเชื่อ การศึกษา โภชนาการ การสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมและการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนที่แตกต่างกัน ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะได้ศึกษาถึงความชุกของโรคหนองพยาธิโดยเฉพาะในกลุ่มเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษาในเขตตำบลชะเนือ เพื่อศึกษาความชุกของการพบโรคหนองพยาธิและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการพบโรคหนองพยาธิในระบบทางเดินอาหารของนักเรียน เพื่อนำผลที่ได้รับจากการศึกษาไปปรับปรุงกลวิธีดำเนินงานและเป็นแนวทางในการให้สุขศึกษาถึงความรู้และการปฏิบัติที่ถูกต้องในเรื่องการป้องกันควบคุมโรคหนองพยาธิในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อเปรียบเทียบความชุกของ โรคหนองพยาธิและชนิดของหนองพยาธิในระบบทางเดินอาหารของนักเรียนไทยพื้นราบและนักเรียนไทยภูเขา
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความชุกของโรคหนองพยาธิในระบบทางเดินอาหารของนักเรียนไทยภูเขา

สมมติฐานในการศึกษา

1. ความชุกของโรคหนองพยาธิในระบบทางเดินอาหารของนักเรียนไทยภูเขา มากกว่านักเรียนไทยพื้นราบ
2. ปัจจัยด้านลักษณะประชากร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับชั้นเรียน ภาวะโภชนาการ และปัจจัยด้านพฤติกรรมอนามัยส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์กับความชุกของโรคหนองพยาธิในระบบทางเดินอาหารของนักเรียนไทยภูเขา

ขอบเขตของการศึกษา

เป็นการศึกษาความชุกของโรคหนองพยาธิในนักเรียนไทยพื้นราบ และนักเรียนไทยภูเขา ที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ไม่รวมนักเรียนสัญชาติพม่า ส่วนการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการพบโรคหนองพยาธิศึกษาเฉพาะในกลุ่มนักเรียนไทยภูเขา ที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลชะเนือ อำเภอมะรุม จังหวัดตาก ไม่รวมผู้ที่อาศัยอยู่นอกเขตเนื่องจากไม่สามารถติดตามได้ ตรวจอุจจาระนักเรียนด้วยวิธี Kato's thick smear และสัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียนเก็บข้อมูลในช่วงเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม 2543

คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

โรคหนองพยาธิ หมายถึง หนองพยาธิในระบบทางเดินอาหาร แบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ หนองพยาธิตัวกลม (ได้แก่ พยาธิไส้เดือนกลม พยาธิเส้นด้าย พยาธิปากขอ พยาธิเส้นด้าย พยาธิ เข็มหมุด) หนองพยาธิตัวแบน (ได้แก่ พยาธิใบไม้ตับ) และพยาธิตัวดีด (ได้แก่ พยาธิ ดีดหมู และพยาธิดีดวัว) ที่ตรวจพบด้วยวิธี Kato's thick smear (คู่มือการตรวจโรคหนองพยาธิ, 2535, หน้า 9)

ความชุกของโรคหนองพยาธิ หมายถึง จำนวนประชากรที่ตรวจอุจจาระพบหนองพยาธิ ต่อจำนวนประชากรทั้งหมดที่ได้รับการตรวจอุจจาระคูณด้วยร้อย

นักเรียนไทยพื้นราบ หมายถึง นักเรียนที่มีเชื้อชาติไทย สัญชาติไทย และกำลังศึกษาอยู่ในชั้น ป.1-ป.6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่ระมาด ในเขตตำบลชะเนงือ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

นักเรียนไทยภูเขา หมายถึง นักเรียนที่มีเชื้อชาติกะเหรี่ยง สัญชาติไทย และกำลังศึกษาอยู่ในชั้น ป.1-ป.6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่ระมาดในเขตตำบล ชะเนงืออำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

พฤติกรรมอนามัย หมายถึง พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม การใช้ส้วม การใช้รองเท้า พฤติกรรมในการรับประทานอาหาร การบริโภคอาหารดิบ และการรับประทานยาถ่ายพยาธิ

การมีส่วนร่วม หมายถึง มีส่วนรสน้ำที่ได้มาตรฐาน คือ ต้องมีส่วนประกอบอย่างน้อย 4 ส่วน คือ หัวส้วม ฐานส้วม ถังส้วม และตัวเรือนส้วม

การใช้ส้วม หมายถึง การถ่ายอุจจาระลงในส้วมทุกครั้ง

การใช้รองเท้า หมายถึง การสวมใส่รองเท้าเมื่อใช้ส้วมและการสวมใส่รองเท้าเมื่อเดินบนพื้นดิน

พฤติกรรมในการรับประทานอาหาร หมายถึง พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการล้างมือก่อนรับประทานอาหาร และวิธีการใช้ช้อนในการรับประทานอาหาร

การบริโภคอาหารดิบ หมายถึง การรับประทานอาหารที่เสี่ยงต่อการเป็นโรคหนองพยาธิเป็นประจำภายในระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมา เช่น การรับประทานอาหารที่ปรุงด้วยเนื้อสัตว์สุก ๆ ดิบ ๆ และการรับประทานอาหารที่ปรุงด้วยเนื้อปลาสุก ๆ ดิบ ๆ

การรับประทานยาถ่ายพยาธิ หมายถึง การรับประทานยาถ่ายพยาธิที่จ่ายโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ภายในระยะเวลา 1 ปี ที่ผ่านมา

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษา

1. เป็นแนวทางในการให้สุขศึกษาเกี่ยวกับการป้องกันควบคุมโรคหนองพยาธิโดยเน้นในส่วนที่ประชาชนยังไม่ทราบหรือยังปฏิบัติไม่ถูกต้อง
2. เป็นแนวทางในการวางแผนและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานให้กับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข
3. ลดความชุกของโรคหนองพยาธิในนักเรียน เนื่องจากนักเรียนที่ตรวจพบหนองพยาธิทุกคนจะได้รับยาถ่ายพยาธิ